

Nr 12

**Utbildningsutskottets betänkande i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition om pedagogisk utbildning
och forskning m. m. jämte motioner.**

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1971: 1, bilaga 10, beräknat medel för Lärarhögskolorna m. m. (punkt F 1 i utdrag av protokollet över utbildningsärenden för den 4 januari 1971) har Kungl. Maj:t i propositionen 1971: 38 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 26 februari 1971 lagt fram förslag om pedagogisk utbildning och forskning samt om anslag till lärarhögskolorna med flera ändamål.

I detta sammanhang har utskottet behandlat Kungl. Maj:ts i propositionen 1971: 1, bilaga 10 (punkterna E 10—E 11) gjorda framställningar om anslag till de samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.

1. Pedagogisk utbildning och forskning. Kungl. Maj:t har i propositionen 1971: 38 föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 26 februari 1971 förordats beträffande riktlinjer för bedrivandet av pedagogisk utbildning och forskning,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i pedagogik vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971.

I propositionen 1971: 38 behandlas frågor om samordning av verksamheten vid pedagogiska institutioner vid lärarhögskolor och universitet m. m. De pedagogiska institutionerna i Uppsala, Lund/Malmö, Göteborg, Stockholm, Umeå och Linköping bör enligt propositionen fr. o. m. den 1 juli 1971 samverka inom ramen för särskilda institutionsgrupper för pedagogik.

En särskild nämnd med uppgift att vara rådgivande organ inom skolöverstyrelsen kommer att bereda ärenden om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, däri inbegripet utvärdering av arbetet i skolan. Avsikten är att skolöverstyrelsen i vissa fall skall kunna delegera beslutanderätten i dessa ärenden till nämnden. I nämnden avses ingå bl. a. företrädare för allmänna samhällsintressen, för skolans huvudmän, personal och elever samt för beteendevetenskaplig forskning.

Med utgångspunkt i att statligt finansierad uppdragsforskning rörande utbildningsfrågor i regel skall bedrivas i anslutning till institutioner vid universitet och lärarhögskolor avses forskare som avlönas med

medel från bl. a. anslagen till pedagogiskt utvecklingsarbete bli skyldiga att meddela undervisning och att förrätta examination inom forskarutbildning samt att handleda studerande som deltar i sådan utbildning.

Förslag läggs fram om en särskild ämnesmetodisk forskarutbildning som avses ge behörighet till lektorstjänst i gymnasieskolan. Försöksverksamhet med central dokumentation inom ämnesområdet pedagogik kommer att inledas vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek med början den 1 juli 1971.

En professur i pedagogik med Torsten Husén som förste innehavare föreslås inrättad vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971. En biträdande professur i pedagogik avses bli inrättad vid lärarhögskolan i Malmö vid samma tidpunkt.

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels motionen 1971: 70 av fru Jonäng m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående de icke-behöriga lärarnas situation på i motionen anförda grunder,

dels motionen 1971: 486 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avser hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels anhålla att en parlamentarisk kommission tillsättes med uppdrag att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen snarast framlägga en redovisning av de faktiska förhållandena rörande skolans undervisningsresultat, dels som sin mening ge till känna att den kontinuerliga utvärderingen av skolans verksamhet i första hand bör handhas av forskare och forskningsinstitutioner fristående från de centrala undervisningsmyndigheterna,

dels motionen 1971: 493 av herr Richardson m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en projektgrupp med uppgift att utvärdera resultaten av de senaste skolreformerna,

dels motionen 1971: 862 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Mattsson i Lane-Herrestad (c) i vad avser hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående frågan om ökad tyngd i lärarutbildningen på moment som är ägnade att effektivisera undervisningen av teoretiskt svagpresterande elever,

dels motionen 1971: 1263 av fröken Ljungberg (m) och herr Tobé (fp) vari hemställts att riksdagen måtte besluta att en professur i pedagogik skall inrättas vid universitetet i Uppsala fr. o. m. den 1 juli 1971,

dels motionen 1971: 1264 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition 1971: 38 uttala 1. nödvändigheten av att beteendevetenskapliga studier ges vidgat utrymme i lärarutbildningen på i motionen angivna grunder samt 2. att i skolöverstyrelsens nämnd för pedagogiskt utveck-

lingsarbete och försöksverksamhet jämväl skall ingå företrädare för föräldrarna,

dels motionen 1971: 1265 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen måtte, med avslag på proposition 1971: 38 i vad avser frågan om vetenskaplig utbildning i ämnesmetodik, hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och förslag i frågan med beaktande av kravet på grundliga studier i såväl undervisningsämnet som pedagogik och metodik,

dels motionen 1971: 1266 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t a) som sin mening ge till känna vad som i motionen anförts angående beslutsrätten för skolverkets nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet; b) som sin mening ge till känna att denna nämnd till viss del bör ges parlamentarisk sammansättning; c) anhålla att en parlamentarisk kommission tillsättes med uppdrag att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen snarast framlägga en redovisning av de faktiska förhållandena rörande skolans undervisningsresultat,

dels motionen 1971: 1267 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen måtte besluta att en professur i internationell pedagogik skall inrättas vid universitetet i Stockholm från den 1 juli 1971,

dels motionen 1971: 1268 av herr Richardson m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller 1. att Kungl. Maj:t måtte utfärda riktlinjer för den föreslagna omorganisationen av skolöverstyrelsens nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet i enlighet med i motionen anförda synpunkter, 2. att riksdagen — utöver den av Kungl. Maj:t föreslagna befattningen som biträdande professor vid lärarhögskolan i Malmö — beslutar inrätta dels en tjänst som professor i pedagogik vid universitetet i Göteborg, dels en för professorn Torsten Husén personlig professur i internationell pedagogik vid universitetet i Stockholm, båda tjänsterna fr. o. m. den 1 juli 1971, 3. att riksdagen fattar principbeslut om inrättande av två tjänster som biträdande professor i pedagogik vid lärarhögskolorna i Uppsala resp. Umeå fr. o. m. den 1 juli 1972 samt 4. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att ämnesstudierna i den forskarutbildning i ämnesmetodik som avses anordnas försöksvis ges en betydligt starkare ställning än vad som föreslagits i pedagogikutredningens betänkande.

Utskottet. I propositionen betonas inledningsvis att det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet är av stor betydelse för den allmänna utbildningsplaneringen. Pedagogikutredningen, vars betänkande Pedagogisk utbildning och forskning ligger till grund för propositionen, har framhållit att resultat från utbildningsforskningen på väsentliga punkter varit vägledande för de senaste decenniernas beslut om förändringar inom utbildningsväsendet. En viktig uppgift för dagens pe-

dagogiska forsknings- och utvecklingsarbete är enligt statsrådsprotokollet att utarbeta bättre metoder att förverkliga intentionerna bakom dessa förändringar bl. a. genom att klarlägga resultaten av utbildningsverksamheten.

I propositionen fastslås att varje myndighet ständigt skall uppmärksamma om verksamheten inom dess område bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Det åligger alltså skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet att svara för att erforderlig kontroll och utvärdering av pågående utbildning sker och för att pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs. I syfte att främja skolöverstyrelsens arbete med utbildningsforskning, däri inbegripet utvärdering av arbetet i skolan, bör enligt propositionen överstyrelsens nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet reorganiseras. Den planerade förändringen innebär ett förstärkt inflytande i nämnden för personer och sammanslutningar som står utanför det dagliga arbetet inom skolan. Sålunda avses bl. a. företrädare för allmänna samhällsintressen, företrädare för skolans huvudmän, personal och elever samt företrädare för beteendevetenskaplig forskning ingå i nämnden. Nämndens uppgift skall vara att såsom rådgivande organ inom skolöverstyrelsen bereda ärenden om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Avsikten är att överstyrelsen i vissa fall skall kunna delegera beslutanderätten i dessa ärenden till nämnden.

I motionerna 1971: 486 och 1971: 493, som väcktes inom den allmänna motionstiden, framhålls vikten av en systematisk och allsidig kartläggning av skolans resultat i förhållande till dess målsättning. I den förstnämnda motionen yrkas att den kontinuerliga utvärderingen av skolans verksamhet i första hand skall handhas av forskare och forskningsinstitutioner; i den sistnämnda motionen att utvärderingen anförtros åt en projektgrupp med parlamentariskt inslag. Vad som anförts och föreslagits i den nu föreliggande propositionen samt i motioner som väckts med anledning härav innebär att nämnda yrkanden inte synes erfordra någon riksdagens vidare åtgärd.

Utskottet instämmer till fullo i de uttalanden som gjorts i propositionen rörande angelägenheten av pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete och därmed bl. a. utvärderingen av arbetet inom utbildningsväsendet. Det är därför enligt utskottets mening väsentligt att reorganiseringen av nämnden för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet kommer att medföra den avsedda förstärkningen och breddningen av resurserna för planering m. m. av projekt inom det mycket omfattande område som pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete utgör.

Beträffande vad i motionerna 1971: 1264, 1971: 1266 och 1971: 1268 föreslagits rörande sammansättningen av nämnden får utskottet anföra följande.

Föredragande statsrådet har uttalat att skolans arbete och resultatet av arbetet får ses som en för hela samhället väsentlig fråga. Detta har, såsom framgår av statsrådsprotokollet, varit det avgörande skälet för den föreslagna reorganiseringen av nämnden. Mot denna bakgrund anser utskottet att man kan förvänta sig att nämnden får en allsidig och väl avvägd sammansättning. Vad i propositionen uttalats rörande nämndens sammansättning innebär enligt utskottets mening att i nämnden bereds utrymme för parlamentariker men att det också ges möjligheter till föräldrarepresentation. Något särskilt uttalande från riksdagens sida rörande nämndens sammansättning torde med hänvisning till det anförda inte vara erforderligt.

I motionerna 1971: 1266 och 1971: 1268 framförs även synpunkter på arbetet i nämnden, dess beslutanderätt m. m. Beträffande hithörande frågor får utskottet först framhålla att utskottet utgår från att de företrädare för betecknedevetenskaplig forskning som avses ingå i nämnden kommer att ha en sådan kunskap om och överblick över utbildningsforskningen att nämnden får reella förutsättningar att bedöma i vilken utsträckning forskare och experter utanför nämnden bör engageras vid formulering och avgränsning av de projektuppdrag nämnden har att behandla i sitt arbete. Det framgår vidare av pedagogikutredningens betänkande att skolöverstyrelsen vid utarbetandet av projektplaner har nära kontakt med såväl forskare som avnämare av skolforskning. Med anledning av bl. a. ett yrkande i motionen 1971: 486, som behandlats i det föregående, vill utskottet i detta sammanhang understryka att det klart utsagts i propositionen att — sedan ställning tagits till vilka forskningsprojekt som bör förverkligas — projekten skall utföras av självständiga forskargrupper.

Det är givetvis angeläget att resultaten av det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet får en sådan utformning och spridning att de kan användas på ett insiktsfullt och effektivt sätt och så snabbt som möjligt. Utskottet kan inte finna annat än att skolöverstyrelsen uppmärksammat vikten av information och informationsutbyte när det gäller för skolväsendet väsentligt forsknings- och utvecklingsarbete. En särskild skriftserie utges sålunda, en katalog över pågående skolforskning sammanställs och distribueras, symposier anordnas etc. Inom det universitetspedagogiska området har under de senaste åren den universitetspedagogiska utredningen utgett ett antal betänkanden och skrifter som behandlat pågående projekt samt kartläggningar av angelägna universitetspedagogiska problem. Sedan en tid tillbaka ger även universitetskanslersämbetet ut särskild information i dessa frågor. Självfallet har ämbetsverket skyldighet att också i andra former ge information. Nämnden bör därför ha förutsättningar att orientera sig om erfarenheter från det eftergymnasiala området såsom önskas i motionen 1971: 1268. Beträffande möjligheterna att organisera en för hela utbildningsväsendet

gemensam nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet bör riksdagen enligt utskottets mening inte nu uttala sig.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet dels yrkandet i motionen 1971: 1268 om riktlinjer för nämnden för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet, dels det yrkande om beslutanderätt för nämnden beträffande redovisningen av forsknings- och utvecklingsarbete som framställts i motionen 1971: 1266.

I motionen 1971: 486 har föreslagits att en parlamentarisk kommission tillsätts med uppgift att snarast framlägga en redovisning av de faktiska förhållandena rörande skolans undervisningsresultat. Detta yrkande återkommer i motionen 1971: 1266. Motionärerna anser att den i propositionen angivna nämnden inom skolöverstyrelsen på längre sikt kan bli ett lämpligt organ för beredning av ärenden rörande utvärdering av skolans arbete men menar att särskilda åtgärder krävs för att skyndsamt klarlägga framför allt frågor angående skolutbildningens kvalitet.

Att kontrollera resultaten av utbildningsverksamheten utgör självfallet ett viktigt led i det arbete som en systematisk utvärdering av skolreformerna omfattar. Den verksamhet som bedrivs inom skolöverstyrelsens pedagogiska utvecklingsarbete liksom i fråga om provkonstruktion har också under senare tid breddats och fördjupats. Utskottet anser att det bör ankomma på överstyrelsen och den föreslagna nämnden att tillse att fakta framkommer rörande undervisningsresultaten i grund- och gymnasieskola och finner det angeläget att uppgifterna presenteras i sådan form att de bidrar till att ge underlag för en seriös skoldebatt. På anförda skäl avstyrker utskottet yrkandena om en särskild kommission.

Bland områden inom utbildningsforskningen som enligt propositionen särskilt bör uppmärksammas kan nämnas förskolpedagogiken och vuxenpedagogiken samt det universitetspedagogiska området. Det kan nämnas att pedagogikutredningen i ett nyligen framlagt betänkande behandlat vuxenpedagogiska frågor. I propositionen framhålls vidare behovet av ökade insatser inom den barn- och ungdomspsykologiska forskningen, vilken pedagogikutredningen haft i uppdrag att särskilt undersöka. I statsrådsprotokollet uttalas också att det är ytterligt väsentligt att de svagpresterande elevernas problem uppmärksammas. I sammanhanget erinras om de uppgifter som givits utredningen om skolans inre arbete (SIA). Det förutsättes att utredningen kommer att ta initiativ till undersökningar som bidrar till att belysa frågor som rör elever med särskilda svårigheter i skolan och därmed sammanhängande problem. Av propositionen framgår även att skolöverstyrelsen i sitt förslag till disposition av anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet fört upp projekt som avser försök med olika behandlingsmodeller för svagpresterande eller svagmotiverade elever.

I motionen 1971: 862 behandlas bl. a. frågor som rör de teoretiskt svagpresterande elevernas problem. Motionärerna anser att det är väsentligt att utbildningen av lärare utformas så att bästa förutsättningar tillförsäkras för undervisning av dessa elever och föreslår att en utredning tillsätts med uppgift att överväga frågan om ökad tyngd i lärarutbildningen på moment som är ägnade att effektivisera undervisningen av svagpresterande elever.

Utskottet kan inte finna annat än att de betydelsefulla frågor som behandlas i nämnda motion i hög grad beaktas av utbildningsdepartementet och skolöverstyrelsen. Beträffande möjligheterna att genom lärarutbildningen söka underlätta de svårigheter som sammanhänger med undervisning av svagpresterande elever bör framhållas att enligt av Kungl. Maj:t den 29 juni 1970 fastställda mål och riktlinjer för lärarutbildningen särskild uppmärksamhet bör ägnas åt frågor som sammanhänger med undervisning av dessa elever. Med hänvisning härtill och med beaktande av arbetet inom SIA har utskottet inte funnit det erforderligt att riksdagen tar initiativ till den i motionen 1971: 862 föreslagna utredningen, varför yrkandet härom avstyrks.

Med hänsyn till vikten av att lärarna besitter goda kunskaper om den miljö som deras elever vuxit upp i och lever i hemställs i motionen 1971: 1264 att riksdagen uttalar sig för att beteendevetenskapliga studier ges vidgat utrymme i lärarutbildningen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av beteendevetenskapliga inslag i lärarutbildningen. Med anledning av förevarande motionsyrkande får utskottet framhålla att det enligt de tidigare nämnda riktlinjerna för lärarutbildningen förklarats vara angeläget att lärarna har insikter i personlighets- och utvecklingspsykologi samt kunskaper om hur individer i grupp påverkar varandra och om hur olika förhållanden i hemmen, skolan och samhället i övrigt inverkar på elevernas situation. Utskottet, som utgår från att de ansvariga myndigheterna har sin uppmärksamhet fäst på att dessa intentioner fullföljs och vidtar de åtgärder som kan befinnas erforderliga, finner det inte påkallat att riksdagen gör det i motionen önskade uttalandet. Utskottet avstyrker således motionen 1971: 1264 i denna del.

Yrkande om utredning och förslag angående de icke behöriga lärarnas situation har förts fram i motionen 1971: 70. Motionärerna framhåller att efter hand ökad balans uppnåtts mellan behov och utbildning av lärare och att de ändrade förhållandena på lärarnas arbetsmarknad medfört en osäker situation för de lärare som saknar formell kompetens. Många av dessa lärare har tjänstgjort inom skolväsendet på ett förtjänstfullt sätt under en längre tid. I motionen föreslås olika åtgärder i syfte att lösa hithörande problem.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att man bör utröna hur många icke behöriga lärare det rör sig om och hur länge de bedrivit

undervisningsverksamhet. Enligt vad utskottet erfarit går det inte att få fram dessa uppgifter ur tillgängliga statistiska data, lärarregister m. m. Vissa specialundersökningar har gjorts dels av skolöverstyrelsen — beträffande klasslärare — dels av lärarutbildningskommittén i fråga om icke behöriga lärare i s. k. övningsämnen. Ytterligare undersökningar torde krävas för att beträffande övriga lärare ge en korrekt bild av omfattningen av de problem motionärerna påtalat. Utskottet föreslår att Kungl. Maj:t uppdrar åt skolöverstyrelsen att skyndsamt undersöka antalet lärare som inte är formellt behöriga att söka ordinarie eller extra ordinarie tjänst inom skolväsendet. Denna undersökning eller kartläggning bör avse lärare som tjänstgör mer eller mindre stadigvarande, således även dem som regelbundet anlitas som vikarier.

Utskottet vill i sammanhanget crinra om att en rad åtgärder redan vidtagits för att bereda icke behöriga lärare möjlighet att förvärva behörighet till lärartjänst. Sålunda har anordnats särskild låg- och mellanstadie-lärarutbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm (1968), Göteborg, Uppsala och Umeå (1969). Vidare anordnas f. n. särskild utbildning av lärare i musik vid tre lärarhögskolor, och ytterligare sådan utbildning börjar nästa läsår. Då börjar också särskild utbildning av lärare i teckning. Vissa åtgärder har också vidtagits i fråga om ämneslärare.

Tillströmningen till forskarutbildning i pedagogik har ökat kraftigt under senare år. Pedagogikutredningen har föreslagit förstärkning av handledarresurserna dels genom organisatoriska åtgärder, dels genom en ökning av antalet högre forskartjänster. Under budgetåren 1971/72 —1975/76 bör enligt utredningen bl. a. åtta tjänster som professor/ biträdande professor inrättas. I propositionen redovisar föredragande statsrådet sin avsikt att i enlighet med utredningens förslag föreslå Kungl. Maj:t att föreskriva att det skall åligga forskare, som avlönas med medel från bl. a. anslagen till pedagogiskt utvecklingsarbete, att inom ramen för forskningsuppdraget meddela undervisning och förrätta examination inom forskarutbildning samt handleda studerande som deltar i sådan utbildning. Vidare anförs att det är väsentligt att lärarhögskolornas forskningspersonal kan användas för forskarutbildning.

Pedagogikutredningen har övervägt olika organisatoriska möjligheter för samordning och arbetsfördelning mellan de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskola.

Enligt utskottets mening torde de krav som bör ställas i fråga om samarbete och arbetsfördelning mellan dessa institutioner kunna tillgodoses genom den i propositionen förordade organisationsformen. Utskottet förutsätter att bestämmelserna rörande gemensamma institutionsangelägenheter m. m. utformas så att hänsyn tas till lokala förutsättningar och behov samt att de administrativa svårigheter institutionsgruppsorganisationen kan innebära beaktas.

Förutom de organisatoriska åtgärder som redovisats i propositionen föreslås i syfte att öka handledningsresurserna för forskarutbildning i pedagogik att vid universitetet i Stockholm skall den 1 juli 1971 inrättas en professur i pedagogik med Torsten Husén som förste innehavare. Vidare har medel beräknats för en ordinarie tjänst som biträdande professor i pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö.

I motionen 1971: 1267 hävdas att det ständigt ökande behovet av kunskap om internationella utbildningsfrågor motiverar en särskild professur i internationell pedagogik. Motionärerna föreslår därför att det i stället för en professur i pedagogik vid Stockholms universitet inrättas en professur i internationell pedagogik vid samma universitet och att Husén utses till förste innehavare av tjänsten. Frågan om denna professorstjänst behandlas även i motionen 1971: 1268. Motionärerna anser att specialisering av tjänster bör markeras när det gäller att friställa framstående, internationellt erkända forskare för att de helt skall kunna ägna sig åt sitt specialområde. I motionen föreslås — i enlighet med ett av universitetskanslersämbetet framfört förslag — att en för Husén personlig professur i internationell pedagogik inrättas i stället för den i propositionen föreslagna professuren i pedagogik. Därvid förutsätts att Husén får bibehålla den lägre undervisningsskyldighet, som han har i egenskap av professor vid lärarhögskola.

Utskottet delar helt de åsikter som framförts om behovet av ökade kunskaper om internationella utbildningsfrågor och det stora värdet av Huséns forskningsverksamhet. Med anledning av föreliggande motionsyrkanden får utskottet framhålla att föredragande statsrådet förklarar att det genom den föreslagna professuren blir möjligt för Husén att, såsom förste innehavare av tjänsten, ägna sig åt forskning kring internationella utbildningsfrågor. *Beträffande frågan om en personlig eller icke personlig professur, i sistnämnda fallet med Husén som förste innehavare, vill utskottet understryka att bifall till den i propositionen föreslagna professuren i pedagogik kommer att innebära att ämnesområdet förstärks på ett säkrare och mer bestående sätt än om en personlig professur inrättas.* Utskottet tillstyrker med hänsyn härtill Kungl. Maj:ts förslag och avstyrker yrkandet i motionen 1971: 1268 om en personlig professur.

Vad därefter beträffar professurens benämning och det i motionen 1971: 1267 framförda önskemålet att även Huséns efterträdare på den aktuella tjänsten bör ägna sig åt sådan forskning får utskottet erinra om att frågan om professorstjänsts ämnesinnehåll skall prövas i samband med att tjänst blir ledig. Föreligger sålunda grundad anledning att vid Huséns avgång skapa garantier för att tjänsten alltfört skall ha en inriktning mot den internationella pedagogiken kan professuren vid detta tillfälle ändras. På anförda skäl avstyrker utskottet vad i motionerna 1971: 1267 och 1971: 1268 föreslagits rörande tjänstens benäm-

ning. Vid sina ställningstaganden till de aktuella motionsyrkandena har utskottet utgått från att Huséns undervisningsskyldighet skall ges en omfattning som inte hindrar honom att fullgöra de uppgifter som sammanhänger med den internationella inriktningen av hans verksamhet.

Under återopande av det stora behovet av undervisning och handledning på forskarutbildningsnivå vid pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala framförs i motionen 1971: 1263 yrkande om inrättande av en professur i pedagogik vid detta lärosäte den 1 juli 1971. Yrkandet överensstämmer med förslag som framförts av såväl pedagogikutredningen som universitetskanslersämbetet.

Pedagogikämnet tillhör, anförs i motionen 1971: 1268, jämte psykologin de mest missgynnade områdena när det gäller antalet högstadie-studerande per handledare. Motionärerna föreslår att en professur i pedagogik inrättas vid universitetet i Göteborg nästa budgetår. Som stöd för förslaget framhålls bl. a. att man vid pedagogiska institutionen i Göteborg sedan länge medverkat i den reforminriktade utbildningsplaneringsforskningen. Därjämte föreslås i motionen att riksdagen fattar principbeslut om inrättande den 1 juli 1972 av två tjänster som biträdande professor, en vid var och en av lärarhögskolorna i Uppsala och Umeå.

Enligt utskottets mening kan ingen tvekan råda om att behovet av flera fasta forskartjänster inom ämnesområdet pedagogik är mycket påtagligt. Såsom framhålls i statsrådsprotokollet är möjligheterna att bedriva pedagogisk forskning beroende av tillgången på utbildade forskare. För att forskarutbildningen skall bli så effektiv som möjligt är det angeläget att handledningsresurserna förstärks och examinationen av personer med kvalificerad pedagogisk utbildning bringas att bättre svara mot det antal som aktivt bedriver forskarutbildning. Ett visst antal permanenta forskartjänster är också nödvändigt för att den omfattande uppdragsforskningen vid institutionerna skall fungera tillfredsställande.

Till följd av budgetläget har utskottet ansett sig böra avstå från att förorda bifall till yrkandena i motionerna 1971: 1263 och 1971: 1268 om inrättande av ytterligare professorstjänster den 1 juli 1971. Utskottet instämmer emellertid helt i föredragande statsrådets mening att handledningsresurserna för forskarutbildning i pedagogik bör ökas genom att fasta forskartjänster successivt inrättas.

Den verksamhet som bedrivs vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet synes ha en inriktning som direkt främjar forsknings- och utvecklingsarbetet rörande utvärdering av skolreformerna och den allmänna utbildningsplaneringen. Med beaktande härav och med hänsyn till bristen på handledningsresurser vid institutionen, som bl. a. tagit sig uttryck i att tillträdet till forskarutbildningen i pedagogik varit begränsat fr. o. m. vårterminen 1970, förordar utskottet att riksdagen nu bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en professur i pedagogik vid Göteborgs universitet den 1 juli 1972.

Utskottet anser sig mot bakgrund av uttalanden i propositionen också kunna räkna med att förslag om ytterligare professurer/biträdande professurer inom ämnesområdet kommer att föreläggas riksdagen så snart förutsättningar härför bedöms föreligga. Enligt utskottets mening bör den fortsatta utbyggnaden av forskningsorganisationen dock inte bindas genom att riksdagen fattar de i motionen 1971: 1268 föreslagna principbesluten. Yrkandet härom avstyrks därför.

Pedagogikutredningen har haft till uppgift att pröva frågan om en vetenskaplig utbildning i ämnesmetodik, som kan ge behörighet till lektorstjänst i gymnasieskolan. I propositionen föreslås att en högre ämnesmetodisk forskarutbildning som leder fram till doktorsexamen vid samhällsvetenskaplig fakultet kommer till stånd. Utbildningen avses innehålla tre huvuddelar, nämligen ämnesstudier, pedagogik och ämnesmetodik och ge den av pedagogikutredningen förordade kompetensen.

Enligt den principskiss för utbildningen som lagts fram av pedagogikutredningen skall utbildningen i skolämnet omfatta ca fyra och en halv terminers studier, dvs. 90 poäng. I motionen 1971: 1265 hävdas att den del av studietiden som avsetts omfatta ämnesutbildning är otillräcklig. En förskjutning till förmån för denna utbildning skulle emellertid enligt motionärernas mening innebära högst oförmånliga effekter för det i deras mening relativt begränsade utrymmet för pedagogiska och metodiska studier. I motionen föreslås därför att propositionen 1971: 38 avslås i denna del och att den ämnesmetodiska forskarutbildningen görs till föremål för förnyad utredning.

Även i motionen 1971: 1268 görs gällande att den tid som enligt pedagogikutredningen bör anslås till ämnesstudier är alltför begränsad för behörighet till lektorstjänst i gymnasieskola. Med anledning härav framställs i motionen yrkande om att ämnesstudierna skall ges en betydligt starkare ställning än vad utredningen föreslagit.

Utskottet ansluter sig till pedagogikutredningens och föredragande statsrådets bedömning att åtgärder bör vidtas för att stimulera forskning kring ämnesmetodiska problem och tillstyrker att den föreslagna forskarutbildningen inom området kommer till stånd. Utbildningen bör, såsom förordas i propositionen, prövas genom en försöksverksamhet i ett begränsat antal ämnen. Utskottet avstyrker således motionen 1971: 1265.

Tveksamhet har uttalats huruvida den föreslagna forskarutbildningen bör ge behörighet till tjänst som lektor i läroämne i gymnasieskolan. Utskottet får med anledning härav understryka att utbildningen avses bedrivas som försöksverksamhet. Vidare bör framhållas att relationerna mellan de olika delarna i utbildningen förutsätts kunna växla beroende på ämnets art. Utskottet utgår från att man vid uppläggnings av studieplanerna söker uppnå en optimal avvägning i fråga om omfattningen av ämnesstudier respektive pedagogik- och metodikstudier. Försöks-

verksamheten måste givetvis följas med största uppmärksamhet av de ansvariga myndigheterna. En grundlig utvärdering av utbildningsresultaten bör göras så snart förutsättningar härför föreligger. Mot denna bakgrund har utskottet inte funnit det befogat att riksdagen gör något uttalande i fråga om ämnesstudiernas omfattning. Motionen 1971: 1268 avstyrks därför i denna del.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna 1971: 1264, 1971: 1266 och 1971: 1268, motionerna såvitt nu är i fråga, godkänner i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 26 februari 1971 förordade riktlinjer för nämnden för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet,
2. avslår motionen 1971: 493 om former för utvärdering av skolreformerna,
3. avslår motionen 1971: 486 i vad den avser formen för kontinuerlig utvärdering av skolans verksamhet,
4. avslår motionerna 1971: 486 och 1971: 1266 i vad de avser parlamentarisk kommission,
5. godkänner vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats beträffande riktlinjer för bedrivandet av pedagogisk utbildning och forskning,
6. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1971: 1267 och 1971: 1268, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga, bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en professur i pedagogik vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971,
7. avslår motionen 1971: 1263 om inrättande den 1 juli 1971 av en professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala,
8. i anledning av motionen 1971: 1268 bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en professur i pedagogik vid universitetet i Göteborg den 1 juli 1972,
9. avslår motionen 1971: 1268 i vad den avser biträdande professorer,
10. avslår motionen 1971: 862 i vad den avser åtgärder för svagpresterande elever,
11. avslår motionen 1971: 1264 i vad den avser beteendevetenskapliga studier i lärarutbildningen,
12. i anledning av motionen 1971: 70 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande undersökning avseende icke behöriga lärare,
13. avslår motionerna 1971: 1265 och 1971: 1268, sistnämnda motion i vad den avser ämnesmetodisk forskarutbildning.

2. Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag (prop. 1971: 38, s. 39—43) och hemställer att riksdagen till *Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 20 590 000 kr.

3. Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag (prop. 1971: 38, s. 43—46) och hemställer att riksdagen

1. bemyndigar Kungl. Maj:t att vid universitetskanslersämbetet inrätta en tjänst för byråchef i Ce 1,
2. till *Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 7 877 000 kr.

4. Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. Lärarhögskolorna: Driftkostnader. Kungl. Maj:t har i propositionen 1971: 38 (s. 46—55) föreslagit riksdagen att

1. till Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 161 483 000 kr.,
2. till Lärarhögskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22 630 000 kr.

Utskottet. I riksstaten för innevarande budgetår har under åttonde huvudtiteln förts upp ett förslagsanslag Lärarhögskolorna: Utbildningskostnader och ett reservationsanslag Lärarhögskolorna: Materiel m. m. I statsrådsprotokollet föreslås en anslagsteknisk omläggning komma till stånd den 1 juli 1971 i syfte att åstadkomma en medelsdisposition för verksamheten vid lärarhögskolorna som är friare än f. n. Anslagen till lärarhögskolorna har med hänsyn härtill förts upp med förändrad benämning, nämligen Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. och Lärarhögskolorna: Driftkostnader. Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot den föreslagna anslagsomläggningen.

I propositionen har medel beräknats för bl. a. en ordinarie tjänst som biträdande professor i pedagogik. Tjänsten avses bli inrättad vid lärarhögskolan i Malmö. Utskottet tillstyrker förslaget.

Beträffande den fortsatta utbyggnaden av lärarorganisationen vid lärarhögskolorna får utskottet erinra om sitt under punkten 1 redovisade ställningstagande till yrkande härom i motionen 1971: 1268.

Under förevarande avlöningsanslag har medelsbehovet beaktats för de kurser i studie- och yrkesvägledning vid lärarhögskolorna som förordats i propositionen 1971: 34. Utskottet har ingenting att erinra mot

att medel nu beräknas för nämnda ändamål. Dispositionen av desamma får emellertid bli beroende av riksdagens ställningstagande till förslagen i nyssnämnda proposition.

Kungl. Maj:ts förslag i övrigt under ifrågavarande anslagsrubriker har inte gett utskottet anledning till särskilt uttalande.

Utskottet hemställer

att riksdagen för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar

1. till *Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.* ett förslagsanslag av 161 483 000 kr.,
2. till *Lärarhögskolorna: Driftkostnader* ett reservationsanslag av 22 630 000 kr.

5. Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal. Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader. Kungl. Maj:t har i propositionen 1971: 1, bilaga 10 (punkterna E 10—E 11) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 4 januari 1971 förordats,

2. godkänna de riktlinjer för inordnande av handelshögskolan i Göteborg i universitetet i Göteborg som förordats i nämnda statsrådsprotokoll,

3. till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 83 901 000 kr.,

4. till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 14 200 000 kr.

Utskottet. I syfte att skapa grundläggande förutsättningar för ett rationellt utnyttjande av de samlade utbildnings- och forskningsresurserna föreslås i statsrådsprotokollet att handelshögskolan i Göteborg inordnas i den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet fr. o. m. den 1 juli 1971. Resurserna för utbildning och forskning vid de båda läroanstalterna kommer enligt förslaget att för varje ämnesområde föras samman i en och samma institution. Förvaltningsresurserna vid högskolan och universitetet avses bli samordnade. Utskottet har inte något att erinra mot vad föredragande statsrådet förordat beträffande ifrågavarande samordning.

Utskottet har i det föregående tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en professur i pedagogik vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971. Medel för denna tjänst samt för 1 000 assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete har beräknats under nu ifråga-

varande avlöningsanslag. I statsverkspropositionen har vidare föreslagits att nästa budgetår inrättas dels en professur i sjörätt och annan transporträtt vid universitetet i Göteborg, dels en för professorn Assar Lindbeck personlig professur i internationell ekonomi vid universitetet i Stockholm. Utskottet tillstyrker att Kungl. Maj:t bemyndigas inrätta även de båda sistnämnda tjänsterna.

Beträffande frågan om ytterligare professorstjänster i pedagogik får utskottet hänvisa till sitt under punkten 1 redovisade ställningstagande.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad som förordats i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 4 januari 1971,
2. godkänner de riktlinjer för inordnande av handelshögskolan i Göteborg i universitetet i Göteborg som förordats i nämnda statsrådsprotokoll,
3. till *Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 83 901 000 kr.,
4. till *Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 14 200 000 kr.

Stockholm den 4 maj 1971

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Dahl (s), herrar Johansson i Skärstad (c), Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), fru Söder (c), herrar Fiskesjö (c) och Strindberg (m).

Reservationer

vid *punkten 1* (Pedagogisk utbildning och forskning)

1. beträffande tillsättande av en *parlamentarisk kommission* av herrar Nordstrandh (m) och Strindberg (m) som anser att

dels det stycke i utskottets betänkande på s. 6 som börjar med »Att kontrollera» och slutar med »särskild kommission» bort ha följande lydelse:

»Enligt utskottets mening har i motionerna 1971: 486 och 1971: 1266 framförts övertygande motivering för att faktiska uppgifter angående

undervisningsresultaten i grundskolan och gymnasieskolan snarast bör framläggas. Med hänsyn till vikten av att så långt möjligt garantera ett objektivt undersökningsresultat bör en kommission med parlamentarisk sammansättning svara för detta arbete. Kommissionen bör givetvis få anlita den expertis den finner behövlig.»

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

- »4. med bifall till motionerna 1971: 486 och 1971: 1266, båda motionerna såvitt nu är i fråga, anhåller hos Kungl. Maj:t om tillsättande av en parlamentarisk kommission med de uppgifter som angivits i motionerna.»

2. beträffande *ämnesmetodisk forskarutbildning* av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c), herrar Fiskesjö (c) och Strindberg (m), som anser att

dels det stycke i utskottets betänkande som på s. 11 börjar med »Tveksamhet har» och på s. 12 slutar med »denna del» bort ha följande lydelse:

»Utskottet anser det vanskligt att på grundval av det material som presenterats i pedagogikutredningens betänkande och i propositionen göra någon närmare bedömning av frågan om den ämnesmetodiska forskarutbildningens värde för andra verksamhetsområden än forsknings- och utvecklingsarbete. Sannolikt bör utbildningen kunna vara lämplig för t. ex. blivande metodiklektorer och utbildningskonsulenter. Utskottet finner det emellertid tveksamt om doktorsexamen i pedagogik med ämnesmetodisk inriktning avseende visst ämne bör ge samma behörighet till lektorstjänst i ämnet i gymnasieskolan som den nu gällande meriteringsvägen. Enligt utskottets mening föreligger, såsom anförts i motionen 1971: 1268, risk för att den föreslagna utbildningen kan komma att leda till att kompetensen i läroämnet blir alltför svag. Med anledning härav bör — i avvaktan på en utvärdering av resultatet av den avsedda försöksverksamheten — för dem som genomgått utbildningen och söker lektorstjänst på sedvanligt sätt kunna tillämpas ett dispensförfarande.»

dels utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

- »13. i anledning av motionerna 1971: 1265 och 1971: 1268, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført beträffande den ämnesmetodiska forskarutbildningens meritvärde.»

Särskilt yttrande

vid *punkten 2* (Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet) av herr Wikström (fp) som anført:

- »I förevarande proposition har föreslagits att avgifter skall uttas för

praktisk prövning av läroböcker, systemläromedel och systemliknande läromedel. Härigenom skulle anslaget till SÖ:s forsknings- och utvecklingsarbete tillföras ca 200 000 kr.

När läroböcker inlämnas till statens läroboksnämnd för beslut om uppförande eller icke uppförande på läroboksförteckningen erläggs författningsenlig avgift om 200 kr. per titel. Denna avgift inlevererar läroboksnämnden enligt särskilt kungligt brev till statsverket. Granskningen utförs genom nämndens försorg antingen — och i regel — genom anlåtande av särskild arvoderad ämnessakkunnig eller efter praktisk prövning (enl. SFS 1948: 613, ändrad senast 1966: 150). Kostnaderna för nämndens hela verksamhet bestrids genom ett särskilt anslag under åttonde huvudtiteln.

Uttrycket praktisk prövning har hitintills använts som teknisk term för läroboksnämndens beredande verksamhet. I propositionen används samma begrepp på ett sådant sätt att det sannolikt torde syfta på det utprövningsarbete, som omfattas av Kungl. Maj:ts bemyndigande till SÖ 6.5.1970 jämte SÖ:s Provisoriska anvisningar för utprövning av läromedel, som utfärdats 18.11.1970.

I propositionen föreslås nu att producenten, förutom granskningsavgiften till läroboksnämnden, också skall erlägga en avgift till SÖ när han önskar utpröva vissa läromedel under konstruktionsarbetet. Avgiften har föreslagits vara 500 kr. för en lärobok samt minst 3 000 kr. och högst 7 000 kr. för systemläromedel.

Begreppet lärobok har av läroboksnämnden tolkats inbegripa även de i dag aktuella häftena för arbetsområden (16—24—32 sidor), och för granskning även av sådana tar läroboksnämnden ut en avgift om 200 kr. En producent, som önskar pröva ett läromedel i en undervisningssituation för att det skall bli så bra som möjligt, kommer nu att belastas med en ytterligare kostnad om 500 kr. per titel, när han anmäler utprövningen (mindre utprövning) till SÖ, som endast registrerar verksamheten. Detta innebär att ett årskurstäckande studiematerial för t. ex. högstadiets no- och so-ämnen om 20—25 häften för arbetsområden, som tillsammans ersätter de klassiska läroböckerna, i grundinvesteringar nu belastas med ytterligare 10 000—12 500 kr. enbart för att SÖ registrerar utprövningsverksamheten. Vill producenten göra en större utprövning i enlighet med SÖ:s anvisningar — i sex eller flera klasser — av en lärobok kan detta komma att behandlas efter samma normer som systemläromedel. För dessa skall enligt propositionen erläggas 3 000—7 000 kr. I detta senare fall är statsverkets insats att lämna tillstånd till och registrera utprövningen. I samtliga fall betalar producenten, liksom hitintills, alla med utprövningen förenade kostnader för författare, produktion, arvode till i utprövningen deltagande lärare etc.

Kommunernas begränsade ekonomiska resurser tvingar dem i dag att välja så billiga läromedel som möjligt. Producenterna har genom olika

åtgärder sökt stabilisera prisnivån för att tillmötesgå kommunerna. Den föreslagna avgiften kommer naturligtvis att påverka priset på läromedlen. På en större klassisk lärobok om 200—300 sidor torde det inte betyda så mycket. På ett häfte för ett enda arbetsområde, som omfattar mellan 3 och 24 lektionstimmar, kommer avgiften att märkbart fördyra läromedlet för kommunerna.

Den nya skolan kräver nya och mer kvalificerade läromedel, som dock inte borde få bli dyrare med hänsyn till den kommunalekonomiska situationen. Den föreslagna avgiften på mellan 500 och 7 000 kr. per titel torde komma att dämpa producenternas vilja att genom praktisk prövning förbättra läromedlen, därför att de då automatiskt blir dyrare — så dyra att det föreligger risk att kommunerna av rent ekonomiska skäl föredrar billigare, icke utprovade läromedel av lägre kvalitet.

Det nya system som redovisas i propositionen borde endast försöksvis prövas särskilt som läromedelsutredningen väntas avlämna sitt betänkande redan till hösten.»